

การดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายด้านการปศุสัตว์ (Action Plan) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสิงห์บุรี

1. โครงการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยชีวภาพจากมูลสัตว์

ภายใต้ DLD-C ในพื้นที่จังหวัดสิงห์บุรี รอบที่ 1/2569

ที่	กิจกรรม	ค่าเป้าหมาย	ผลการดำเนินงาน	ระยะเวลาดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
1	สำรวจเกษตรกรร่วมโครงการ	20 ราย	20 ราย	ม.ค.-มี.ค.69	สนง.ปศุสัตว์อำเภอทุกอำเภอ สนง.ปศุสัตว์จังหวัดสิงห์บุรี
2	คัดเลือกเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย	20 ราย	20 ราย		
3	จัดสัมนาให้ความรู้เรื่องการผลิตปุ๋ยชีวภาพจากมูลสัตว์	1 ครั้ง	1 ครั้ง		
4	สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เบื้องต้นในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ	1 ครั้ง	1 ครั้ง		
5	ติดตามให้คำแนะนำแลกเปลี่ยนเรียนรู้	20 ครั้ง	20 ครั้ง		
6	รายงานผลการดำเนินงาน คณะกรรมการ DLD-C สิงห์บุรี	1 ครั้ง	1 ครั้ง		

“ปัจจัยแห่งความสำเร็จ” ของโครงการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยชีวภาพจากมูลสัตว์

1) ความร่วมมือของเกษตรกรและชุมชน ความสำเร็จของโครงการขึ้นอยู่กับความร่วมมืออย่างแท้จริงของเกษตรกรและคนในชุมชน ไม่ใช่เพียงการเข้าร่วมอบรม แต่ต้องเกิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

- มีการทดลองผลิตจริงในแปลงหรือฟาร์มของตนเอง

- การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสมาชิก เช่น การแก้ปัญหาการเลี้ยง การควบคุมความชื้น การกลับกองปุ๋ย จะช่วยพัฒนากระบวนการผลิตให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ เมื่อชุมชนเกิดความเป็นเจ้าของโครงการ จะทำให้เกิดความต่อเนื่องและขยายผลได้อย่างยั่งยืน

2) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การบูรณาการความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน เช่น

- หน่วยงานปศุสัตว์ (สนับสนุนองค์ความรู้ด้านมูลสัตว์และสุขาภิบาล)

- เกษตรตำบล (ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยและการใช้ในแปลง)

- อบต./เทศบาล (สนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ หรือสถานที่)

- สถานีวิจัยและพัฒนา (สนับสนุนองค์ความรู้เชิงวิชาการ การตรวจวิเคราะห์คุณภาพปุ๋ย)

การทำงานแบบบูรณาการจะช่วยให้โครงการมีทั้งองค์ความรู้ งบประมาณ และการรับรองคุณภาพ ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นแก่เกษตรกรและผู้ซื้อ

3) การมีวัตถุดิบเพียงพอและต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญคือการมีแหล่งมูลสัตว์ เช่น มูลโค มูลสุกร มูลไก่ รวมถึงเศษพืช ฟางข้าว ใบไม้แห้ง หรือวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรในพื้นที่อย่างเพียงพอ หากมีวัตถุดิบสม่ำเสมอจะสามารถวางแผนการผลิตเป็นรอบ ได้ต่อเนื่อง ไม่เกิดการขาดช่วง การจัดระบบรวบรวมวัตถุดิบ เช่น ทำข้อตกลงกับฟาร์มในพื้นที่ จะช่วยสร้างความมั่นคงด้านวัตถุดิบ และลดต้นทุนการขนส่ง

4) การติดตามและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด การลงพื้นที่ของเจ้าหน้าที่เพื่อให้คำปรึกษา ตรวจสอบ และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เป็นปัจจัยที่ช่วยลดความผิดพลาดในช่วงเริ่มต้น การนิเทศติดตาม เช่น

- ตรวจสอบวัตถุดิบภูมิท้องปฏ
- ตรวจสอบความชื้น
- แนะนำการกลับกอง
- ตรวจสอบคุณภาพก่อนจำหน่าย

จะช่วยให้กระบวนการผลิตได้มาตรฐาน และสร้างความมั่นใจแก่ผู้ผลิต การมีระบบติดตามผลหลังการใช้ปุ๋ย ในแปลงเพาะปลูก ยังช่วยยืนยันประสิทธิภาพและปรับสูตรให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

5) การสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ เมื่อเกษตรกรเห็นผลลัพธ์เชิงรูปธรรม เช่น

- ลดต้นทุนค่าปุ๋ยเคมี
- ลดค่าใช้จ่ายในการจัดการมูลสัตว์
- มีรายได้เสริมจากการจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์

จะเกิดแรงจูงใจในการผลิตต่อเนื่อง การคำนวณต้นทุน-ผลตอบแทน ให้เห็นชัดเจน จะช่วยสร้างความมั่นใจและ ทำให้โครงการขยายผลได้รวดเร็ว หากสามารถพัฒนาบรรจุภัณฑ์และสร้างแบรนด์ชุมชน จะยิ่งเพิ่มมูลค่าและ สร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

6) การจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายผลิตปุ๋ยชีวภาพ การรวมกลุ่มช่วยให้เกิดพลังในการจัดซื้อวัตถุดิบ

การแบ่งงานผลิต และการวางแผนการตลาดร่วมกัน ข้อดีของการจัดตั้งกลุ่ม ได้แก่

- เพิ่มกำลังการผลิต
- ควบคุมคุณภาพตามมาตรฐานเดียวกัน
- ต่อดรงราคาวัตถุดิบและราคาจำหน่ายได้ดีขึ้น
- สามารถพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชน

เครือข่ายยังช่วยแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และสนับสนุนกันในระยะยาว ทำให้โครงการไม่หยุดอยู่แค่กิจกรรม ระยะสั้น แต่พัฒนาเป็นระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน

สรุปภาพรวมปัจจัยแห่งความสำเร็จ โครงการจะประสบความสำเร็จเมื่อเกิด “3 เสาหลัก” คือ

1. คน – เกษตรกรมีส่วนร่วมและรวมกลุ่มเข้มแข็ง
2. ระบบสนับสนุน – หน่วยงานรัฐและท้องถิ่นบูรณาการทำงาน
3. เศรษฐกิจยั่งยืน – มีวัตถุดิบเพียงพอและเห็นผลตอบแทนชัดเจน

หากทั้งสามองค์ประกอบดำเนินไปพร้อมกัน จะทำให้โครงการผลิตปุ๋ยชีวภาพจากมูลสัตว์สามารถขยายผลและ สร้างประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างยั่งยืน

“ปัญหาและอุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น” ของโครงการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยชีวภาพจากมูลสัตว์

1) เกษตรกรบางรายขาดเวลาและความต่อเนื่องในการทำปุ๋ย เกษตรกรส่วนใหญ่มีภารกิจหลักด้านการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ ทำให้การผลิตปุ๋ยชีวภาพอาจถูกมองเป็นงานเสริม เมื่อเข้าสู่ฤดูเพาะปลูกหรือฤดูเก็บเกี่ยว อาจขาดเวลาในการกลับกองหรือดูแลกระบวนการหมักอย่างสม่ำเสมอ หากขาดความต่อเนื่อง อาจทำให้กระบวนการหมักไม่สมบูรณ์ คุณภาพปุ๋ยลดลง หรือหยุดผลิตกลางคัน ส่งผลให้โครงการไม่ยั่งยืน

2) ขาดความเข้าใจเรื่องอัตราส่วนผสมและขั้นตอนการหมักที่ถูกต้อง การผลิตปุ๋ยชีวภาพต้องมีสัดส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจน ที่เหมาะสม รวมถึงการควบคุมความชื้นและอากาศ หากเกษตรกรผสมวัตถุดิบไม่ถูกต้อง เช่น มูลสัตว์มากเกินไปหรือเศษพืชน้อยเกินไป อาจทำให้เกิดการเน่าเสียแทนการหมัก ความเข้าใจคลาดเคลื่อนเรื่องระยะเวลาและขั้นตอน เช่น ไม่กลับกองตามกำหนด หรือหมักไม่ครบระยะ อาจทำให้ปุ๋ยยังไม่สุก (ยังไม่สมบูรณ์) และกระทบต่อพืชเมื่อใช้ในแปลง

3) การพลิกกองปุ๋ยและการดูแลระหว่างหมักเป็นงานที่ต้องใช้แรงงาน การผลิตปุ๋ยแบบกองหมักจำเป็นต้องมีการพลิกกองเพื่อเติมอากาศ ควบคุมอุณหภูมิ และลดกลิ่น การดำเนินการดังกล่าวต้องใช้แรงงานและเวลา ในพื้นที่ที่แรงงานมีจำกัด หรือเป็นเกษตรกรสูงอายุ อาจเป็นอุปสรรคสำคัญ ทำให้กระบวนการหมักไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐาน

4) ปัญหากลิ่นและแมลงในช่วงเริ่มต้นหากทำไม่ถูกวิธี หากควบคุมความชื้นไม่เหมาะสม หรือวัตถุดิบไม่สมดุล อาจเกิดกลิ่นเหม็นจากการย่อยสลายแบบไม่ใช้ออกซิเจน (Anaerobic) นอกจากนี้ ในช่วงเริ่มต้นของการหมัก อาจมีแมลงวันหรือสัตว์พาหะเข้ามารบกวน สร้างความรำคาญแก่ชุมชนใกล้เคียง และอาจทำให้เกิดข้อร้องเรียน ปัญหานี้ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของโครงการ หากไม่มีการจัดการที่เหมาะสม

5) การเข้าถึงวัสดุอุปกรณ์บางชนิด เช่น เครื่องบด เครื่องอัดเม็ด แม้การผลิตปุ๋ยแบบพื้นฐานสามารถทำได้ด้วยแรงงานคน แต่หากต้องการเพิ่มมูลค่า เช่น การบดละเอียดหรืออัดเม็ดเพื่อจำหน่าย จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เฉพาะทาง เครื่องจักรเหล่านี้มีต้นทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรรายย่อยอาจไม่สามารถลงทุนได้เอง ทำให้การพัฒนาไปสู่เชิงพาณิชย์มีข้อจำกัด

6) คุณภาพปุ๋ยไม่สม่ำเสมอเนื่องจากความชื้นและอุณหภูมิไม่เหมาะสม กระบวนการหมักต้องควบคุมอุณหภูมิให้อยู่ในช่วงที่เหมาะสม (โดยทั่วไป 50–60°C ในช่วงย่อยสลายหลัก) และมีความชื้นประมาณ 50–60% หากความชื้นมากเกินไป จะเกิดการเน่าและกลิ่นเหม็น หากแห้งเกินไป จุลินทรีย์จะทำงานช้าลง การควบคุมที่ไม่สม่ำเสมอ ทำให้คุณภาพปุ๋ยแตกต่างกันในแต่ละรอบการผลิต ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้ใช้

7) ปัญหาตลาดและช่องทางจำหน่ายหากต้องการผลิตเชิงพาณิชย์ หากโครงการขยายผลไปสู่การผลิตเพื่อจำหน่าย อาจประสบปัญหา เช่น

- ขาดการสร้างแบรนด์และบรรจุภัณฑ์
- ไม่มีการรับรองคุณภาพหรือมาตรฐาน
- แข่งขันกับปุ๋ยเคมีที่มีราคาต่อหน่วยชัดเจน
- ขาดเครือข่ายตลาดหรือช่องทางออนไลน์

หากไม่มีแผนการตลาดรองรับ อาจทำให้สินค้าคงค้าง และกระทบต่อแรงจูงใจของกลุ่มผู้ผลิต

สรุปภาพรวมอุปสรรคสำคัญ อุปสรรคหลักของโครงการสามารถจำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านบุคคล – เวลา ความรู้ แรงงาน
2. ด้านเทคนิค – กระบวนการหมักและการควบคุมคุณภาพ
3. ด้านเศรษฐกิจและการตลาด – เครื่องมือ การลงทุน และช่องทางจำหน่าย

การวางแผนรองรับอุปสรรคเหล่านี้ตั้งแต่ต้น จะช่วยลดความเสี่ยงและเพิ่มโอกาสความสำเร็จของโครงการในระยะยาว

“ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาและขยายผล” โครงการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยชีวภาพจากมูลสัตว์

1) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้การผลิตปุ๋ยชีวภาพระดับตำบล/หมู่บ้าน ควรพัฒนาพื้นที่ต้นแบบในระดับตำบลหรือหมู่บ้านให้เป็น “ศูนย์เรียนรู้” ที่มีการสาธิตกระบวนการผลิตครบวงจร ตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ การหมัก การควบคุมคุณภาพ ไปจนถึงการบรรจุภัณฑ์ ศูนย์ดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็น

- แหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงปฏิบัติ
- สถานที่ฝึกอบรมเกษตรกรรายใหม่
- จุดศึกษาดูงานของหน่วยงานหรือพื้นที่อื่น

การมีแปลงสาธิตและกองปุ๋ยจริง จะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากกว่าการอบรมเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

2) สนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์แบบรวมกลุ่ม แทนการสนับสนุนรายบุคคล ควรจัดหาเครื่องมือ เช่น เครื่องบด เครื่องผสม เครื่องอัดเม็ด หรือเครื่องร่อนปุ๋ย ในรูปแบบ “กองกลางของกลุ่ม” แนวทางนี้ช่วยให้

- ลดภาระงบประมาณ
- ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- ส่งเสริมการรวมกลุ่มและการบริหารจัดการร่วมกัน

พร้อมทั้งควรกำหนดระเบียบการใช้ การบำรุงรักษา และการจัดสรรเวลาใช้งาน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและยั่งยืน

3) พัฒนามาตรฐานและตราสินค้า ของชุมชน หากต้องการจำหน่ายเชิงพาณิชย์ ควรพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐาน เช่น การตรวจวิเคราะห์ค่าธาตุอาหาร และควบคุมกระบวนการผลิตให้สม่ำเสมอ การสร้างตราสินค้าชุมชน จะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือ และสร้างอัตลักษณ์ เช่น

- ใช้ชื่อหมู่บ้าน/ตำบล
- ออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนแนวคิดเกษตรอินทรีย์
- มีฉลากแสดงข้อมูลชัดเจน

เมื่อสินค้ามีภาพลักษณ์ที่ดี จะสามารถเพิ่มมูลค่าและแข่งขันในตลาดได้มากขึ้น

4) เชื่อมโยงกับโรงเรียน กลุ่มเยาวชน และองค์กรชุมชน การขยายผลควรเน้นการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว โดย

- สนับสนุนโรงเรียนจัดกิจกรรมผลิตปุ๋ยจากเศษอาหาร
- ส่งเสริมกลุ่มเยาวชนเรียนรู้เศรษฐกิจหมุนเวียน
- ประสานองค์กรชุมชน เช่น กลุ่มสตรี วิชากิจชุมชน เข้ามามีบทบาท

แนวทางนี้จะช่วยปลูกฝังแนวคิดการจัดการของเสียอย่างถูกวิธี ลดมลภาวะ และสร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมในชุมชน

5) บูรณาการกับการจัดการมูลสัตว์ในฟาร์มมาตรฐาน ควรเชื่อมโยงโครงการเข้ากับระบบฟาร์มมาตรฐาน เช่น การจัดการมูลสัตว์อย่างถูกสุขลักษณะ ลดปัญหากลิ่น น้ำเสีย และแมลงพาหะ การนำมูลสัตว์เข้าสู่กระบวนการผลิตปุ๋ยชีวภาพ จะช่วย

- ลดต้นทุนการกำจัดของเสีย
- ลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- สร้างมูลค่าเพิ่มจากของเหลือใช้

เป็นการเปลี่ยน “ของเสีย” ให้เป็น “ทรัพยากร” ตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

6) ประสานภาคเอกชนและร้านค้าเกษตรเป็นคู่ค้ารับซื้อ ควรสร้างความร่วมมือกับ

- ร้านค้าเกษตรในพื้นที่
- ผู้รวบรวมผลผลิต
- ภาคเอกชนที่สนใจสินค้าอินทรีย์

การมีคู่ค้ารับซื้อแน่นอน จะช่วยลดความเสี่ยงด้านตลาด และสร้างความมั่นใจให้กลุ่มผู้ผลิต

นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนาช่องทางจำหน่ายออนไลน์หรือเชื่อมโยงตลาดสีเขียว เพื่อเพิ่มโอกาสทางการค้า

7) ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และขยายผลสู่พื้นที่อื่น ควรกำหนดตัวชี้วัด (KPI) ที่ชัดเจน เช่น

- ปริมาณปุ๋ยที่ผลิตต่อปี
- จำนวนสมาชิกกลุ่ม
- ต้นทุนปุ๋ยที่ลดลง
- รายได้ที่เพิ่มขึ้น

มีการติดตามประเมินผลทุก 6 เดือน หรือทุกปี เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงพัฒนา เมื่อโครงการในพื้นที่ต้นแบบประสบความสำเร็จ ควรถอดบทเรียน และจัดทำคู่มือ เพื่อขยายผลไปยังตำบลหรืออำเภออื่นต่อไป

สรุปแนวทางพัฒนาและขยายผล การพัฒนาโครงการให้ยั่งยืนควรมุ่งเน้น 4 มิติหลัก

1. มิติการเรียนรู้ – มีศูนย์ต้นแบบและการถ่ายทอดองค์ความรู้
2. มิติการบริหารจัดการ – รวมกลุ่ม ใช้ทรัพยากรร่วมกัน
3. มิติการตลาด – สร้างแบรนด์ มาตรฐาน และเครือข่ายคู่ค้า
4. มิติความยั่งยืน – เชื่อมโยงสิ่งแวดล้อม เยาวชน และการขยายผล

หากดำเนินการครบทั้ง 4 มิติ จะทำให้โครงการสามารถเติบโตจากกิจกรรมชุมชน สู่การเป็นระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่สร้างรายได้และรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน
